

Högsta domstolen
Box 2066
103 12 Stockholm

Överklagande av en hovrättsdom – grov våldtäkt (rubricering m.m.)

Klagande

1. Riksåklagaren
Box 5553
114 85 Stockholm

2. Sekretess A
Företrädd av riksåklagaren

Motpart

MN,
Medborgare i Rumänien
Frihetsberövande: Häktad

Ombud och offentlig försvarare: Advokaten CJ

Överklagade avgörandet

Hovrätten över Skåne och Blekinges dom den 10 april 2024 i mål B 643-24

Yrkanden

Jag yrkar att Högsta domstolen med ändring av hovrättens dom ska döma MN för grov våldtäkt och bestämma påföljden till ett väsentligt längre fängelsestraff än det som hovrätten bestämt.

Sekretess A yrkar att ersättningen för kränkning ska bestämmas till 300 000 kr.

Frågan i målet

Den fråga som enligt min uppfattning är av intresse ur prejudikatsynpunkt är under vilka omständigheter en s.k. överfallsvåldtäkt ska bedömas som grov.

Jag föreslår att Högsta domstolen, med utgångspunkt i vad hovrätten funnit utrett beträffande gärningen och i fråga om uppsåt, meddelar prövningstillstånd i fråga om brottets rubricering samt i fråga om påföljd och skadestånd.

Åtalet

MN har åtalats för grov våldtäkt enligt följande gärningsbeskrivning.

MN har genomfört ett vaginalt samlag och en annan sexuell handling, som med hänsyn till kränkningen allvar är jämförlig med samlag, med Sekretess A som inte deltog frivilligt. Den sexuella handlingen har bestått i att MN upprepat fört in sitt finger/sina fingrar i Sekretess A:s vagina. Det hände natten den 26 augusti 2023 i Furutorpsparken vid Bryggaregatan, Helsingborg, Helsingborgs stad.

Deltagandet var endast en följd av misshandel och användande av annat våld som bestått i att MN överfallit Sekretess A bakifrån och dragit ner henne till marken, varefter han fysiskt betvingat hennes kroppsrörelser genom att han lagt sig på/över henne och hållit fast och ned henne mot marken. Härvid har MN hållit ett hårt tag om och över Sekretess A:s mun samtidigt som han slitit/dragit ner Sekretess A:s byxor och trosor. Sekretess A orsakades smärta, svullnad, rodnad, blåmärken, hudavskrapningar, slemhinnesår och kraftig andningspåverkan.

MN har vid gärningen även otillbörligt utnyttjat att Sekretess A befunnit sig i en särskilt utsatt situation på grund av berusning.

Bristen på frivillighet har härutöver kommit till tydligt uttryck genom att Sekretess A försökt freda sig mot MN angrepp genom att kränga med kroppen, sparka honom och med sina händer riva/vifta mot hans ansikte samt genom att skrika eller försöka skrika på hjälp.

Brottet bör bedömas som grovt brott då MN använt våld som varit av särskilt allvarlig art och han med hänsyn till tillvägagångssättet visat särskild hänsynslöshet eller råhet.

MN begick gärningen med uppsåt.

Domstolarna

Såväl tingsrätten som hovrätten har funnit att det är målsägandens berättelse som ska ligga till grund för prövningen och att åtalet därigenom i sin helhet är styrkt. Tingsrätten dömde MN för grov våldtäkt och bestämde påföljden till fängelse i fem år samt tillerkände målsägandens ersättning för kränkning med 300 000 kr. Hovrätten bedömde gärningen som våldtäkt av normalgraden, bestämde påföljden till fängelse i fyra år samt satte ner ersättningen för kränkning till 250 000 kr.

Hovrätten uttalade i fråga om brottets rubricering och straffvärde följande.

Frågan är då om våldtäkten ska bedömas som grov.

Vid den bedömningen ska – såvitt nu är av intresse – särskilt beaktas om gärningsmannen använt våld eller hot av särskilt allvarlig art eller om han med hänsyn till tillvägagångssättet annars har visat särskild hänsynslöshet eller råhet (se 6 kap. 1 § tredje stycket brottsbalken).

Sådant våld som i och för sig konstituerar en allvarlig misshandel, men inte uppfyller kraven för grov misshandel, kan enligt förarbetena anses som tillräckligt för att bedöma våldtäktsbrottet som grovt (se prop. 1991/92:35 s. 13 f. samt prop. 2004/05:45 s. 55 f. och s. 139 f.). I praxis framträder dock en viss återhållsamhet när det gäller att bedöma en våldtäkt som grov till följd av det våld som utövats (se t.ex. Svea hovrätts dom meddelad den 10 november 2021 i mål B 11394-21). Särskild hänsynslöshet eller råhet kan t.ex. kännetecknas av att gärningsmannen utnyttjat att offret varit i ett särskilt utsatt läge eller att gärningen annars haft förnedrande eller sadistiska inslag. En samlad och nyanserad bedömning av omständigheterna i fallet, där gärningens svårhet totalt sett ska motivera att brottet bedöms som grovt, ska dock alltid göras.

I det aktuella fallet har målsäganden utsatts för visst våld, inkluderande ett kraftigt grepp över munnen som ledde till tillfällig andnöd. Målsäganden var vid tidpunkten kraftigt berusad och överfölls bakifrån av en för henne okänd man. Detta är omständigheter som talar för att bedöma gärningen som grov våldtäkt. Samtidigt har det inte rört sig om ett särskilt utdraget förlopp. Det våld och de fysiska skador som målsägandens åsamkats, främst i form av skrapsår och blåmärken, har inte heller varit av allvarligare slag. Vid en helhetsbedömning anser hovrätten att gärningen, även om den framstår som mycket allvarlig, trots allt inte ska rubriceras som grov våldtäkt utan som våldtäkt och tingsrättens domslut ändras i enlighet med det.

Enligt hovrättens bedömning motsvarar brottets straffvärde fängelse i fyra år. Det saknas skäl att vid straffmätningen avvika från brottets straffvärde. Redan det höga straffmätningensvärdet innebär att någon annan påföljd än fängelse är utesluten. MN ska alltså, som också tingsrätten kommit fram till, dömas till fängelse och fängelsestraffets längd bestämmas till fyra år.

Grunderna för min inställning

Av 6 kap. 1 § första stycket brottsbalken följer att den som, med en person som inte deltar frivilligt, genomför ett vaginalt, analt eller oralt samlag eller en annan sexuell handling som med hänsyn till kränkningens allvar är jämförlig med samlag, döms för *våldtäkt* till fängelse i lägst tre år och högst sex år. Detsamma gäller den som förmår en person som inte deltar frivilligt att företa eller tåla en sådan handling. Vid bedömningen av om ett deltagande är frivilligt eller inte ska det särskilt beaktas om frivillighet har kommit till uttryck genom ord eller handling eller på annat sätt. En person kan aldrig anses delta frivilligt om

1. deltagandet är en följd av misshandel, annat våld eller hot om brottslig gärning, hot om att åtala eller ange någon annan för brott eller hot om att lämna ett menligt meddelande om någon annan,
2. gärningsmannen otillbörligt utnyttjar att personen på grund av medvetlöshet, sömn, allvarlig rädsla, berusning eller annan drogpåverkan, sjukdom, kroppsskada, psykisk störning eller annars med hänsyn till omständigheterna befinner sig i en särskilt utsatt situation, eller
3. gärningsmannen förmår personen att delta genom att allvarligt missbruka att personen står i beroendeställning till gärningsmannen.

Enligt tredje stycket samma lagrum döms, om ett brott som avses i första stycket är grovt, för *grov våldtäkt* till fängelse i lägst fem och högst tio år. Vid bedömningen av om brottet är grovt ska det särskilt beaktas om gärningsmannen har använt våld eller hot som varit av särskilt allvarlig art eller om fler än en förgripit sig på offret eller på annat sätt deltagit i övergreppet eller om gärningsmannen med hänsyn till tillvägagångssättet eller offrets låga ålder eller annars visat särskild hänsynslöshet eller råhet.

Tillämpningsområdet för grov våldtäkt utvidgades år 2005 genom införandet av det nya uttrycket ”om våldet eller hotet varit av särskilt allvarlig art”. Enligt motiven ska redan en lägre grad av tvång jämfört med vad som är fallet enligt gällande rätt kunna medföra straffansvar för grovt brott. Ändringen innebär att sådant våld, som i och för sig konstituerar en allvarlig misshandel, men inte uppfyller kraven för grov misshandel, i fortsättningen skall vara tillräckligt för att bedöma ett brott som grovt. (Prop. 2004/05: 45 s. 139).

Beträffande innebörden av uttrycket ”om gärningsmannen med hänsyn till tillvägagångssättet eller annars visat särskild hänsynslöshet eller råhet” hänvisas till tidigare förarbetsuttalanden (prop. 1991/92:35 s. 13 f.), där det uttalas bl.a. följande (a. prop. s. 14).

Den närmare anknytning till bestämmelsen om grov misshandel som jag alltså föreslår innebär att det kan vinnas viss vägledning för tillämpningen av bestämmelsen om grov våldtäkt i förarbetena till bestämmelsen om grov misshandel (jfr prop. 1987/88:14 s. 3 f.). Sålunda torde det, som också framhålls i promemorian, exempelvis ofta finnas anledning att uppfatta upprepade eller långdragna övergrepp, oberoende av det våld eller hot som använts, som så brutala att de måste anses vara utslag av en sådan hänsynslöshet och råhet som går klart utöver vad som kännetecknar våldtäktsbrotten i allmänhet. Detsamma gäller vissa andra situationer då den som har begått gärningen gått till väga på ett särskilt hänsynslöst sätt, t.ex. när offret är invalid eller i annat fall befinner sig i ett särskilt utsatt läge. Hit hör naturligtvis också den typ av s.k. gruppvåldtäkter, där offret måste uppfatta situationen som utomordentligt skrämmande och förenad med total hjälplöshet. Ett sådant övergrepp är en ytterst allvarlig integritetskränkning, även om det inte förekommit någon allvarligare misshandel eller inslag av direkt förnedrande behandling utöver det som övergreppet i sig innebär.

Högsta domstolen har i rättsfallet ”Våldtäkten under knivhot” NJA 2022 s. 75 uttalat bl.a. följande angående rubricering av våldtäkt (p. 8 och 9)

8. Våldtäkt och grov våldtäkt är gradindelade brott. Varje grad är att se som en egen brottstyp med en egen straffskala. I princip ska gradindelningen ske innan den konkreta straffvärdebedömningen görs. När det – som för grov våldtäkt – finns s.k. kvalifikationsgrunder som särskilt ska beaktas vid bedömningen av om brottet är grovt ska rubriceringen ta sin utgångspunkt i dessa omständigheter.

9. En samlad bedömning av brottets allvar ska dock alltid göras. Det är alltså inte nödvändigt att kvalificera brottet som grovt bara för att någon av de angivna omständigheterna föreligger. Denna samlade bedömning måste också ytterst bygga på en värdering av om straffvärdet i det enskilda fallet, med beaktande av kvalifikationsgrunderna, är sådant att det är motiverat att döma för grovt brott. (Jfr t.ex. ”Kvantumbranden” [NJA 2019 s. 492](#) p. 17–19.)

Min bedömning

Tingsrätten har beträffande brottets rubricering uttalat följande (tingsrättens dom s. 21 f.)

Det våld som MN utsatt Sekretess A för måste anses som allvarligt. Tingsrätten noterar härvid särskilt att Sekretess A uppgett att hon vid en tidpunkt trodde att hon skulle kvävas till döds. Oberoende av vad som nu anförts finner tingsrätten emellertid att våldet inte kan anses ha varit av sådan särskild allvarlig art som det aktuella brottsrekvisitet tar sikte på. Gärningen är därför inte på denna grund att bedöma som grov.

Som konstaterats ovan har åklagaren emellertid även gjort gällande att våldtäkten är att rubricera som grov eftersom MN med hänsyn till tillvägagångssättet visat särskild hänsynslöshet eller råhet. Tingsrätten noterar härvid att det genom den skriftliga bevisningen är styrkt att MN medvetet följt efter Sekretess A in i en mörk park varvid han, efter att ha dragit upp luvan på sin tröja (vars syfte inte kan anses ha varit annat än att dölja sitt utseende), angripit Sekretess A bakifrån. Överfallet skedde också nattetid mot en ensam, berusad kvinna som, sett till den utredning som presenterats avseende Sekretess A:s respektive MNs längd och vikt, befann sig i fysiskt underläge. Sekretess A får därutöver med hänsyn till platsen för övergreppet anses ha haft begränsade möjligheter att tillkalla hjälp. Slutligen har övergreppet, vilket tingsrätten noterar har avbrutits enbart till följd av NJs larmsamtal samt PJs och FEs efterföljande polisingripande, pågått under ett relativt utdraget tidsförlopp och vidare innefattat våld av allvarlig karaktär. Sammantaget bedömer tingsrätten därför att MN med hänsyn till tillvägagångssättet visat särskild hänsynslöshet och råhet, varför brottet på denna grund är att bedöma som grovt.

Jag instämmer i tingsrättens bedömning och anser lika med tingsrätten att brottet ska bedömas som grovt. Jag kan också notera att Högsta domstolen ansett att ett övergrepp som pågått i trettio minuter inte varit kortvarigt (se NJA 2022 s. 75 p. 17).

MN ska således dömas för grov våldtäkt, istället för våldtäkt av normalgraden, till ett väsentligt längre fängelsestraff än vad hovrätten bestämt.

Målsäganden bör, i enlighet med tingsrättens domslut, tillerkännas ersättning för kränkning med 300 000 kr.

Prövningstillstånd

Enligt 54 kap. 10 § första stycket 1 rättegångsbalken får prövningstillstånd meddelas om det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att överklagandet prövas av Högsta domstolen (prejudikatdispens). För att bevilja prövning enligt denna punkt krävs alltså att ett avgörande av Högsta domstolen blir av generell betydelse för bedömningen av framtida mål som innehåller liknande frågeställningar.

Genom sexualbrottsreformen 2018 (prop. 2017/18:177) och de lagändringar som därefter skett har synen på sexualbrott påtagligt skärpts. Inte minst genom den lagändring som trädde ikraft den 1 augusti 2022 där minimistraffet för våldtäkt av normalgraden skärptes från fängelse i två år till fängelse i tre år (prop. 2021/22:231).

Även om det i förarbetena till lagändringen 2022 uttalas att den höjda straffnivån inte är avsedd att påverka gränsdragningen mellan brottets svårighetsgrader (a. prop. s. 84) kan jag konstatera att det för fängelse i tre år numera är tillräckligt att genomföra samlag med någon som inte deltar frivilligt, dvs. oavsett att någon av de situationer som framgår av 6 kap. 1 § första stycket 1-3 föreligger. Ett annat exempel som numera kan innebära fängelse i tre år är att föra in sina fingrar i en kvinnas underliv när hon ligger och sover.

I det aktuella fallet har målsäganden blivit överfallen bakifrån av en för henne okänd man när hon gått ensam hem på natten i berusat tillstånd genom en mörk park. Gärningsmannen har använt det våld som han behövt för att kunna genomföra ett samlag mot målsägandens vilja. Målsäganden har försökt att värja sig men inte lyckats då hon varit fysiskt underlägsen. När hon ropat på hjälp har hon tystats genom ett grepp över munnen som fått henne att uppleva dödsångest. Gärningen har avbrutits endast genom att en närboende hört hennes skrik och ringt polisen som kommit till platsen. Gärningen har pågått i ca 30 minuter.

Det händelseförlopp som illustreras här torde utgöra ett klassiskt exempel på en sådan våldtäktsgärning som är ägnad att begränsa framförallt kvinnors tillgång till det offentliga rummet. Det är min uppfattning att rättsväsendet bör reagera

kraftfullt mot sådana beteenden. I jämförelse med sådana våldtäktsgärningar som numera leder till fängelse i minst tre år framstår straffvärdet av den gärning som ska bedömas här som väsentligt högre än fängelse i fyra år. Det är min uppfattning en sådan överfallsvåldtäkt som det är fråga om här numera som utgångspunkt bör bedömas som grov våldtäkt och inte som våldtäkt av normalgraden.

Som hovrätten ger uttryck för i sina domskäl är det, trots att synen på sexualbrotten skärpts betydligt under senare år, fortfarande så att domstolarna är återhållsamma med att bedöma våldtäktsgärningar som grova. Högsta domstolen har heller inte prövat rekvisitet "särskild hänsynslöshet eller råhet" i tiden efter sexualbrottsreformen 2018.

Mot denna bakgrund är det min uppfattning att det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att Högsta domstolen prövar mitt överklagande.

De faktiska omständigheterna är klarlagda och nu aktuell fråga väl avgränsad. Målet lämpar sig därför mycket väl för en prövning i Högsta domstolen.

Bevisning m.m.

Om prövningstillstånd meddelas som jag inledningsvis föreslagit åberopar jag inte någon bevisning. Målet kan i så fall avgöras på handlingarna.

För det fall prövningstillstånd meddelas på annat sätt ber jag att få återkomma med bevisuppgift och med mina synpunkter på målets fortsatta handläggning.

Marie-Louise Ollén
tf. vice riksåklagare

My Hedström

Kopia till:
Utvecklingscentrum
Åklagarkammaren i Helsingborg (AM-118486-23)
Kammaråklagaren Cecilia Bengtsson